

ATATÜRK, CUMHURİYETİMİZ VE EDEBİYAT TERBİYESİ

AHMET ARI*

Milletlerin geçmişinde onların yazgısını değiştiren, yarınlarını aydınlatan, toplumu bütünüyle kavrayıp köklü bir değişmeye, gelişmeye, yeni bir yapıya, yeni bir oluşa iten tarihler vardır. Böylesine tarihler başlangıçta, kuşkusuz koparılmış bir takvim yaprağından farksızdır. Bu tarihler, eğer büyük bir geleceğin ilk adımı, başlangıcı olabilmek mutluluğuna ererse, kutsallaşır, ölümsüzleşir.

Başlangıçları sonsuzlaştıran, başlangıçları unutulmaz yapan, o başlangıçlardan doğan geleceğin aydınlığı, üretkenliği ve sürekliliğidir. Türk milletini cumhuriyete götüren Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı tarih de böyle bir başlangıç, böyle bir ilk adımdır.

Milletlerin geçmişinde bulanık, tipili, fırtınalı, karanlık dönemler vardır. Böyle günlerde yol bulmak, iz seçmek, aydınlığa çıkmak imkânsız görülür. Çoğunluk bir kısır döngü içindedir. El yordamıyla, karanlıktan sıyrılacağını sanır; tutunacak dal arar. Bulduğunu sandığı dallar, koruyucu, yardım edici sandığı eller yaban elleridir, hâin ellerdir, düşman elleridir. Böylesine günlerde kimileri kurtuluşu düşmanla birleşmekte, kimileri büyük bir devletin koruyuculuğunda, mandasında, kimileri parçalanıp bölük pörçük mahallî direnme örgütleri kurmakta görürler. Bunlar sağlam temellere dayanmayan kararlardır. Türk milletinin yokluğa doğru sürüklendiği böyle bir dönemde sağlam ve gerçek karar, şu haykırışta ifadesini buldu:

"Efendiler, bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da millet iradesine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak".

İşte Mustafa Kemal'in daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğü ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığı karar, bu karar olmuştur.

* Yard. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı gün üstlendiği görevin "asıl ruhu tam bağımsızlık"tı. Çünkü "Türkün şerefi, kendine güveni, yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir".

"Öyleyse, ya istiklal ya ölüm!"

İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktı.

Milletlerin geçmişinde savaşlar vardır; bazıları galibiyet, bazıları yenilgiyle sonuçlanan savaşlar... Bazılarında ülkeden topraklar kopar gider; bazılarında ülke toprak kazanır, sınırları genişler. Bunlar dar amaçlı savaşlardır. Savaşları "millî kurtuluş" hareketine dönüştüren, o savaşların geri kalmışlığı, tutsaklığı kırma, yok etme, toplumu bütünüyle geliştirme, tam bağımsızlaştırma, çağdaştırma ve demokratikleştirme amacıyla başlatılması ve sonuçlandırılmasıdır. İşte Türk İstiklâl Savaşı böyle bir savaştır.

Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçerek başlattığı Millî Kuruluş Savaşı sadece Türk yurdunu ele geçirmek, aralarında paylaşmak isteyen "tek dişi kalmış canavar"a karşı yürütülecek bir savaş değildi. Bu savaş, bir milletin var olma ve milletçe yükselme savaşıydı. Bu savaşın sonunda kurulacak yeni devlet, ülkesi, milleti ve bütün fertleriyle istiklâline kavuşmuş bir devlet olacaktı. Toplumda demokratik, lâik, millî bir kültür geliştirilecekti. Böylece toplumun fertleri, hayat boyu aklı, bilimi, kendi kültürünü, gelenek-göreneklerini, âdetlerini, kısaca millî şuurunu gerçek yol gösterici kabul edecek, ona göre davranacaktı.

Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğdu. Bilindiği gibi bu savaş, üç büyük imparatorluğu —Alman, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorluklarını— tasfiye etti. Galiplerin dikte ettiği sulh şartlarını bütün mağlup milletler itirazsız kabul ettikleri halde, sadece, hemen hemen dünya haritasından silinmek istenen Türk milleti kabul etmedi. Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği altında Türk milletinin yaptığı mücadele, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden zamanın şüphesiz en mühim hâdisesidir. Türk milleti kazandığı zaferle Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlayarak zamanımıza kadar, dünyanın muhtelif yerlerinde teşekkül eden ve emekte olan millî devletlerin de kuruluşlarını hazırlamıştır. Bu zaferin Türklük bakımından neticesi ise bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Kuruluşunun 75. yıldönümünü sevinçle ve gururla kutladığımız Cumhuriyet, temelleri İnönü'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da atılmış olan devletin yönetim şeklidir. Cumhuriyet, yıllarca Afrika'da, Avrupa'da, Asya'da

cihan ile çarpıştıktan sonra müttefikleri ile birlikte yaralı düşen, yerde iken silâhı elinden alınan, ordusu dağıtılan ve düştüğü yerde vatanın her noktasından bir volkan fıskıran bir milletin kendi iradesiyle 29 Ekim 1923'te ulaştığı noktadır. Kurucusunun ifadeleriyle:

"Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir."

"Türk milletinin karakter ve âdetlerine en uygun olan idare, cumhuriyet idaresidir."

"Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilâtımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükümet teşkilâtıdır ki, onun ismi cumhuriyettir. Artık hükümet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millet ve millet hükümettir. Artık hükümet mensupları kendilerinin millettan ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır."

"Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir. Biri milletin kararı, diğeri en acı ve zor şartlar içinde dünyanın takdirlerini hakkı ile kazanmaya lâyık olan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir."

"Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla, Türk milletini güvenli ve sağlam bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibariyle, büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur."

"Milletin uyanıklığına, milletin ilerlemesine, olgunlaşmasına ve yeteneğine güvenerek, milletin azminden asla şüphelenmeyerek cumhuriyetin bütün gereklerini yapacağız."

"Millî azim ve bilincin kıymetli eseri olan değerli cumhuriyetin bugünkü ve yarınki neslin demir ellerinde her an yükselip sağlamlaşacağına güvenim tamdır."

"Türkiye Cumhuriyeti her anlamda, büyük Türk milletinin öz ve değerli malıdır. Kıymetli evlâtlarının elinde daima yükselecek, sonsuzluğa kadar yaşayacaktır."

En önemlisi;

"Benim nâciz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır" diyen Ata'nın mukaddes emanetidir.

Buraya kadar "varlık-yokluk" mücadelemizi, yeni devletimizin kuruluşunu ve sahip olduğu yönetim şeklini bizzat liderinin ve kurucusunun ifadeleriyle özetlemeye çalıştım. Bu özetlemeyi yaparken de başlatılan hareketin ne muazzam bir şahlanış ve erişilen nokta itibariyle de bütün dünyaya parmak ısırtan, dostun düşmanın takdirine mazhar olan bir netice olduğunu vurguladığımı sanıyorum.

Fakat aradan geçen 75 yıldan sonra bulunduğumuz noktanın o muazzam başlangıçla pek de bağdaşmadığını görüyoruz. "Bize ne oldu?" sorusu hemen hemen hepimizin zihninde yer almakta ve kendimizce çareler aramaktayız. Çünkü hepimiz bu vatan torakları üzerinde eşit haklarla birlikte eşit sorumluluklar da taşıyoruz. Bu sorumluluklardan kaynaklanan çeşitli çareler ortaya konabilir. Ama asla art niyetli olmadan. Bu hususta, Ahmet Haşim'in;

Dönmek mi ne mümkün geri dönmek
Düştüyse gönüller bu melâle

mısraları, bize bir yol gösterici olabilir. Gönüllerin bir melâle, yani sıkıntıya ve usanca düştüğü doğrudur. Lâkin yapmamız gereken şey, demokrasiden ve onun nimetlerinden vaz geçmek değil aksayan yönleri iyi tespit edip düzeltmektir. Ben de meseleye bir eğitimci ve edebiyatçı gözüyle baktığımda, bütün sıkıntılarımızın temelinde dil ve edebiyata önem vermeyişimizin yattığını görmekteyim.

Bazılarına, hele günümüz geçer akçalarıyla kafası şekillenmiş olanlara bu tespit önemsiz gibi gelebilir. Ama tarihin derinliklerinden bu yana edebiyatın, toplumların bünyesinde ne kadar önemli bir rol oynadığını unutmamak gerekir. Ben burada edebiyatın gücünü ispatlamaya çalışmayacağım. Benim dikkati çekmek istediğim nokta, edebiyatın kültürü nesilden nesile aktarmada oynadığı rol ve bizim bu konudaki zaafımızdır.

Bilindiği gibi topluluklar, meydana getirdikleri kültür ile millet olma hüviyetini kazanırlar. Çok geniş ve kapsamlı bir kavram olan kültürü, çok kısa olarak "bir milletin maddî ve manevî üretimi" diye tarif etmek mümkündür. Kültürün meydana getirilmesi kadar, devamlılığını sağlamak da önemlidir. Çünkü, kendi kültür birikiminden kaynaklanmadan, ondan beslenmeden kalıcı seviyede eserler meydana getirmek mümkün olmadığı gibi, ileriye yönelmek ve yükselmek de mümkün olmamaktadır. Bu yüzden, milletlerin devamı için kültür, hayatı bir önem arz etmekte ve ancak kültürünü

aktarabilen milletler ileriye yönelebilmektedirler. İşte edebiyatın esas mühim tarafı burada kendini göstermektedir. Edebiyat, kültürü meydana getiren unsurlardan biri olmakla birlikte kültüre denk bir kavramdır. Çünkü kültürü aksettiren ve nesilden nesile aktaran edebiyattır. Kültürün bireylere nüfûz etmesi ve böylelikle kollektif şuurun meydana gelmesi ancak edebiyat ile, edebî eserlerin okunması ile sağlanabilir. Yoksa bugün olduğu gibi, ellerinde "Sofi'nin Dünyası", "Simyacı" vb. eserleri gezdiren aydınlar, üniversite öğrencileri 5-10 Türk romanı, hikâyesi veya şiir kitabı üzerinde görüş birliğine varamamanın meydana getirdiği kavram kargaşasıyla didişip dururlar.

Demin dedim ki, M.K. Atatürk'ün liderliğinde Türk milletinin yaptığı mücadele, dünya tarihi açısından I. Dünya Savaşı'nı takip eden zamanın en mühim hadisesidir. Türk milleti için ise çok yüce duygularla ifade edilebilecek bir yeniden doğuş, ikinci bir Ergenekon'dur. Geçmişimizin, tarihimizin ve kültürümüzün altın sayfasıdır. Bizler onu yaşamadık. Ama bu destan, oluşumunda bizzat yer alan, her anını yaşayan ve onu yüreklerinin en derinliklerinde hisseden şair ve yazarlarımızın eserlerinde yaşamaktadır. Peki biz onları ne kadar biliyor ve okuyoruz? Bu soruya olumlu cevap verebilmeyi ne kadar çok isterdim. Ama maalesef pek değil. Peki o ruhu, o inancı nasıl muhafaza edip, devamlılığını nasıl sağlayacağız?

Yüce Atatürk, geleceğin teminatını Türk gençlerinde görmüş ve Cumhuriyeti onlara emanet etmiştir. Ve demiştir ki, "Gençler, siz almakta olduğunuz eğitim ve irfan ile insanlık ve medeniyetin, vatan sevgisinin en kıymetli timsali olacaksınız".

Bir milletin eğitiminin temeli ilk ve orta öğretimdir. Şimdi orta öğretimize bu gözle bir bakalım. Başta Atatürk'ün *Nutk*'u olmak üzere, Namık Kemal (1840-1888)'den başlayarak A. Hâmid Tarhan (1852-1937), H. Cahit Yalçın (1867-1957), M. Emin Yurdakul (1869-1944), A. Hikmet Müftüoğlu (1870-1927), Süleyman Nazif (1870-1927), M. Akif Ersoy (1873-1936), H. Edip Adıvar (1882-1964), M. Şevket Esendal (1883-1952), Ömer Seyfeddin (1884-1920), M. Cemal Kuntay (1885-1956), A. Talat Onay (1885-1956), Aka Gündüz (1886-1958), A. Canip Yöntem (1887-1967), Y. Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974), R. Nuri Güntekin (1889-1956), F. Rıfkı Atay (1894-1971), Y. Ziya Ortaç (1895-1967), F. Nafiz Çamlıbel (1898-1973), N. Halil Onan (1902-1968), A. Nihad Asya (1904-1975), Tarık Buğra (1912-1994), Cahit Külebi (1917-1997) ve daha pek çoklarının eserleri acaba hakıyla okunuyor mu? Maalesef hayır. Bırakınız okumayı, bazılarının ismini

bile bilmiyoruz. Sözlerimi bizzat yaşadığım canlı bir örnekle desteklemek isterim:

Geçen hafta liselere staja giden öğrencilerimizi dinlemeye gitmişim. Bir öğrencimiz Tarık Buğra ve Küçük Ağa'yı ele alacaktı. Lise 3. sınıf öğrencileri bu ismi hiç duymadıklarını ifade ettiler. Daha da kötüsü onları kendi hayatlarından başka bir şeyin ilgilendirmediğini söylediler. Belki bu durumu genelleştirmek doğru olmaz ama münferid de olsa böyle kötü bir örneğin bulunması dahi önlem almak için yeterlidir.

Peki üniversiteler farklı mı? Ben, A. Hikmet Müftüoğlu ve *Çağlayanlar* dediğim zaman boş gözlerle bana bakıyorlar. Çünkü bilmiyorlar, bilmiyoruz. Halbuki A. Hikmet, *Çağlayanlar* isimli eserinde, içinde bulunduğu ve şahit olduğu Trablus, Balkan, I. Dünya ve İstiklal harplerinin acı hatıra ve hususiyetlerini hikâyelerle canlandırmıştır. Bizzat kendisi bu eser içindeki hikâyelerden birinde Türk milletine şöyle seslenmektedir:

"Bu kitabı sizi düşünerek, sizin için yazdım. Belâ gecelerinde, yaşım sızarak, yüreğim sızlayarak yazdım.

Ey Türk! Bu satırlarda mazinin destanlarını, halinin hicranlarını söylemek ve inlemek istedim. Bir keman gibi... Bu kemanı Anavatan'ın sinesinden yonttum. Tellerini kalbinin damarlarından çıkardım. İstedim ki, bu sazın ahengini yalnız sen duyusun. Bu acıklı iniltiler yalnız sana dokunsun.

Cihanın tarihi, vatanı uğrunda senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmağa hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir ya kimsenin."

Eseri, 1971 yılında tekrar yayına hazırlayan merhum Dr. Fethi Tevetoğlu da, eseri anne babaların yavrularına, öğretmenlerin öğrencilerine ve kahraman subaylarımızın yiğit Mehmetçiklerimize daima okumalarını ve okutmalarını diliyor.

Maksadım belli eserleri veya isimleri ön plana çıkarmak değil. Sadece onlarla ilgili anım olduğu için zikrettim. Hangisini ele alırsak alalım, sözünü ettiğim ruhu yakalamamız mümkündür. Atatürk'ün "Cumhuriyeti biz kurduk..." sözü, sadece kurulduğunu ifade etmek için söylenmemiştir. Onlar canlarıyla, kanlarıyla, kalemleriyle üzerlerine düşeni fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Bizim de birinci vazife olarak bizlere teslim edilen emaneti yerine getirmek için, o ruhu muhafaza etmemiz ve yeni nesillere aktarmamız gerekmektedir. Yoksa İstiklâl mücadelemiz gibi millî birliğimiz için bir temel

taş, bir ışık, bir yol gösterici olması gereken bir hadiseye lâkayt gözlerle bakan, onun ruhundan uzak ve bu sebeple de neye önem vereceğini bilemediği için ileriye bakmaktan aciz; daha da kötüsü, içine düştüğü boşluktan dolayı kendisini yok etmeye çalışan hain ellerle bir olabilen bir nesille karşılaşırız.

Sadece bir "Çanakkale"si bile —eğer laykiyle anlatılır ve aktarılırsa— milliyet duygusu kazandırmaya yeterli olan şanlı tarihimizin altın sayfaları bu eserlerde yaşamaktadır. Kültürümüzün yeni nesillere nüfuzu ve böylelikle millî şuurun oluşması, bu eserlerin küçük yaştan çocuklarımıza okutulmasıyla mümkün olacaktır. Belki bir kıvılcım ve millî eğitim programlarımızın bu gözle tekrar değerlendirilmesine vesile olur ümidiyle sözlerimi A. Hikmet Müftüoğlu'nun "Üzümcü" hikâyesinden bir alıntıyla bitiriyorum.

.....

Bu bakıştaki esrar, bu bakıştaki feryad, memleketi için:

"Allah! dedim, yatağana dayandım;
Ben senin için al kanlara boyandım."

beytinin mağrur bir meâli idi.

Pencerenin önünde bu canlı kaleyi hayretle, hürmetle seyrediyor; bunun kura neferi halinde üstünde mavili, kırmızılı yemeni sarılmış kalıbsız, püskülsüz fesi, ayağında yırtık çarığı, sırtunda alaca mintanının üstünde koyun postundan dağarcığı olduğu halde sırayı bozmamak için bir kuzu gibi seğirte, sıçraya Harbiye Nezâreti'nin büyük kapısından içeri girdiğini görüyordum.

Bugün uçuk benzinle, yırtık cepkeninle bir vatan kurbanı teslimiyetiyle girdiğin devlet kapısından, asker ocağından, yarın yeni libasınla, kızıl fesinle bir amir kurumıyla çıkarsın. O zaman, bugünkü zayıf, yarın kavî bir kahraman olur; basuğın yerleri ütütürsün!... Atın dizginini kavrayıp, kılıcını çektiğin, tüfeğini omzuna vurup, süngünü taktığın vakit bugünkü köylü, yarın korkunç bir asker olur; asileri sindirirsin!... Tarlanı çapalar, davarını gönderken hakaret görürsen bugünkü koyun, yarın yırtıcı bir kaplan kesilir; yuvanı bozanları ezersin!... Seni böyle bir an içinde değişmiş görenler sanırlar ki bu sağlam vücut yalnız asker libası giymek, bu sert pençeler yalnız silâh kullanmak, bu kalın ses yalnız siper almak için yaratılmıştır.

Senin o tabur halinde bir pulat kütesi katılığında yürürken takındığın o selâbet, o vakarı görüp de sana güvenmemek, seni sevmemek kabil değildir.

Sen gürbüz ninenin, gür ve temiz sütünü daha emerken azamet-i nefis, sebat ve tahammül, itaat ve tahakküm gibi âmir olmak için yaratılmış bir cinsin faziletlerine mâlik olmuşsun. Bu hakimiyet esaslarını başka milletler mekteplerde, medreselerde anlarlar. Sana bu meziyetleri ninenin iri siyah bakışı, babanın kükreyen dik sesi, Kur'ân'ın esrarengiz ahengi öğretmiş.

Yırtık poturunla da vakursun; mahkûm olsan da hâkimsin; temellükten ziyade tecebbüre meyyalsin; fikrinde azmin gibi sâbitsin; sertsin, sertliğinde kabalıktan, bayağılıktan ziyâde âmiriyet kuvveti, necâbet lâübâliliği vardır. Hiddetle yıldırım gibi gürlediğin halde rikkatle bir bulut gibi ağlarsın; sâfiyette bir melek, israrda bir devsin... Onun için dünyada eşi bulunmaz bir millet olmuşsun.

Büyüklere karşı saygın bizzat sayılmayı sevdiğindedir; mutî' olman, mutâ' olmak istemendendir. İnce işlere alışmaya vaktin olmasa bile, zor bazuya bağlı teşebbüslerden lezzet alırsın. Kara topraktan, ak ekmeğini çıkarırsın.

Maddî menfaate ehemmiyet vermezsin. Para denilen maden parçasına i'tibar etmezsin. Suçun budur. Müsrifliği asâlet icabı sayarsın.

Vakarın benliğine galebe eder. Cânânını canına tercih edersin. Ekseri başkaları için yaşar; başkaları için çalışır; başkaları uğruna ölürsün. Başkaları seni beğendiği halde sen kendini sevmezsin. Ne zaman köyünde, önüne bir önlük koyup makine başına geçecek, ne vakit eline pergel alıp masaya yaslanacaksın? Ne zaman dükkânının tezgahında sermayenin fâizini hesap edeceksin?... Senden bunu bekliyorlar, sana bu kusuru buluyorlar.. Fakat vakit kalıyor mu? Keseni doldurmak için değil, karnını doyurmak için kullandığın sabanın demirini tarlanın ortasında bırakıp tüfeğin çeliğine sarılıyorsun... Bulgaristan'da ölüyor, Yunanistan'da ölüyor, Acemistan'da ölüyor, Sırbistan'da ölüyor; yalnız yurdunda, köyünde ölemiyorsun. Sevgilin Ayşeciği doya doya öpemiyor, yavrun Mehmetçiği seve seve büyütemiyorsun...

Bir ulu çınarsın ki kırılır, eğilmezsin ölür, inlemezsin... Kanınla çorak kumlukları sularken ekmeğini alınının terine batırır yer, yine düşman karşısına yaralarla beraber her yerde bir istihkâm gibi çıkarırsın... Sen zâlim heybetinle bir mazlumsun; ninenin, atanın bucağında bir garib; babanın kucağında bir yetimsin!...

Dul analarla dolu olan şu Anadolu bir üvey nine kadar sana cefakârdır... Sen Şarkın kınına giremeyen bir kılıcsın; döğüle döğüle tavlansın, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçandan bir kıvılcım, her kıvılcımından bir şimşek çıkar. İlähî bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!..."

KAYNAKLAR

Nutuk, Kemal Atatürk, c. I, MEB Yay. İstanbul 1969.

Atatürk Devri Türk Edebiyatı, Haz. M. Kaplan, İ. Enginün, Z. Kerman, N. Birinci, A. Uçman, c. I-II, K.B. Yay. Ankara 1981.

Kültür ve Dil, Mehmet Kaplan, İstanbul 1985.

Çağlayanlar, Müftüoğlu, Ahmed Hikmet, Haz. Fethi Tevetoğlu, MEB Yay. İstanbul 1971.

